



УДК 376.1:159.9

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-6\(58\)-2412-2424](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-6(58)-2412-2424)

Шевчук Вікторія Валентинівна кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава <https://orcid.org/0009-0000-4418-0371>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми психологічного супроводу дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах сучасної інклюзивної освіти. Розкрито сутність психологічного супроводу як комплексної системи психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на забезпечення гармонійного розвитку, соціальної адаптації, емоційного благополуччя та успішної інтеграції дитини в освітнє середовище. Проаналізовано нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання в Україні, зокрема положення чинного законодавства щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну дошкільну освіту та психолого-педагогічну підтримку.

Узагальнено сучасні наукові підходи до організації психологічного супроводу, представлені у працях українських і зарубіжних дослідників. Висвітлено значення гуманістичного підходу, екологічної теорії розвитку, соціальної моделі інвалідності, сімейно-центрованого та міждисциплінарного підходів у побудові ефективної системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Визначено роль команди психолого-педагогічного супроводу, індивідуальної програми розвитку, партнерської взаємодії між закладом освіти та сім'єю, а також діяльності асистента дитини й асистента вихователя.

Окрему увагу приділено особливостям психологічної підтримки дітей із затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектра, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, слуху, зору та інтелектуальними порушеннями. Обґрунтовано необхідність індивідуалізації психолого-педагогічної допомоги відповідно до специфіки розвитку кожної дитини. Підкреслено значення раннього втручання, створення безбар'єрного освітнього середовища, розвитку соціальних компетентностей, позитивної самооцінки та емоційної стійкості.

Встановлено, що в умовах воєнного стану особливої актуальності набувають питання кризового психологічного супроводу, профілактики вторинної травматизації, підтримки психічного здоров'я дітей та їхніх родин.





Доведено, що ефективність психологічного супроводу забезпечується комплексністю, міждисциплінарною взаємодією фахівців, активною участю батьків і впровадженню сучасних інклюзивних практик, спрямованих на забезпечення рівних освітніх можливостей для кожної дитини.

Ключові слова: психологічний супровід, діти дошкільного віку, особливі освітні потреби, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, психолого-педагогічна підтримка, команда супроводу, індивідуальна програма розвитку, раннє втручання, соціальна адаптація, психологічна підтримка, безбар'єрність, сімейно-центрований підхід, діти з ООП.

Shevchuk Viktoriia Valentynivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of the Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, <https://orcid.org/0009-0000-4418-0371>

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE CONTEXT OF MODERN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. The article presents a theoretical and methodological analysis of the problem of psychological support for preschool children with special educational needs in the context of contemporary inclusive education. Psychological support is considered as a comprehensive system of psychological and pedagogical assistance aimed at ensuring harmonious development, social adaptation, emotional well-being, and successful integration of a child into the educational environment. The study analyzes the legal and regulatory framework governing inclusive education in Ukraine, particularly the provisions of current legislation that guarantee the right of children with special educational needs to receive quality preschool education and appropriate psychological and pedagogical support.

The paper summarizes contemporary scientific approaches to the organization of psychological support developed by Ukrainian and international researchers. Particular attention is paid to the significance of the humanistic approach, ecological systems theory, the social model of disability, as well as family-centered and interdisciplinary approaches in building effective support systems for children with special educational needs. The role of the multidisciplinary support team, the Individual Development Program, partnership between educational institutions and families, and the activities of child assistants and teacher assistants are highlighted.

Special emphasis is placed on the psychological support of children with developmental delays, autism spectrum disorders, attention-deficit/hyperactivity disorder, speech impairments, musculoskeletal disorders, hearing and visual impairments, and intellectual disabilities. The necessity of individualized psychological and pedagogical assistance according to the specific developmental characteristics and



needs of each child is substantiated. The importance of early intervention, the creation of a barrier-free educational environment, the development of social competencies, positive self-esteem, and emotional resilience is emphasized.

The study demonstrates that under martial law conditions, issues related to crisis psychological support, prevention of secondary traumatization, and the maintenance of mental health among children and their families become particularly relevant. It is concluded that the effectiveness of psychological support depends on its comprehensive nature, interdisciplinary cooperation among specialists, active parental involvement, and the implementation of modern inclusive practices aimed at ensuring equal educational opportunities and social inclusion for every child.

Keywords: psychological support, preschool children, special educational needs, inclusive education, inclusive educational environment, psychological and pedagogical support, multidisciplinary support team, Individual Development Program, early intervention, social adaptation, psychological assistance, barrier-free environment, family-centered approach, children with special educational needs (SEN).

Постановка проблеми. Сучасний розвиток системи освіти України характеризується активним упровадженням принципів інклюзії, гуманізації та забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей незалежно від особливостей їхнього психофізичного розвитку. Особливої актуальності ці процеси набувають у сфері дошкільної освіти, оскільки саме дошкільний вік є визначальним періодом формування особистості, розвитку базових психічних функцій, соціалізації та становлення життєвої компетентності дитини.

Важливим кроком у реформуванні системи дошкільної освіти стало набуття чинності Законом України «Про дошкільну освіту» №3788-IX, який започаткував нові підходи до забезпечення освітніх прав дітей з особливими освітніми потребами. Законодавчо закріплено право кожної дитини на отримання якісної освіти відповідно до її можливостей, потреб та індивідуальних особливостей розвитку. У цьому контексті особливого значення набуває психологічний супровід як комплексна система підтримки дитини, її родини та педагогічного колективу [5].

Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами є багатокомпонентним процесом, який передбачає створення сприятливих умов для розвитку дитини, попередження вторинних порушень, формування позитивної самооцінки, розвиток соціальних навичок та забезпечення успішної інтеграції у дитячий колектив. Його ефективність значною мірою залежить від узгодженості дій усіх учасників освітнього процесу, злагодженої роботи міждисциплінарної команди супроводу та активного залучення батьків.

Особливого значення питання психологічного супроводу набувають в умовах воєнного стану, коли значна кількість дітей переживає додаткові психологічні труднощі, пов'язані з вимушеним переміщенням, тривалим



перебуванням у стані стресу, розлукою з близькими та порушенням звичного способу життя. Для дітей з особливими освітніми потребами такі виклики можуть мати особливо складні наслідки, що потребує розширення спектра психолого-педагогічної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним фундаментом сучасної системи психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами виступає гуманістична психологія, представниками якої є К. Роджерс та А. Маслоу. Гуманістичний підхід розглядає дитину як унікальну особистість із власним потенціалом розвитку, незалежно від наявності певних порушень чи обмежень. Відповідно до концепції Карла Роджерса, найважливішими умовами ефективної допомоги є безумовне позитивне прийняття особистості, емпатія та щирість у взаємодії. Саме ці принципи лежать в основі побудови довірливих взаємин між дитиною, психологом, педагогами та батьками. А. Маслоу наголошував на необхідності задоволення базових потреб особистості, серед яких особливе місце займають потреба у безпеці, прийнятті, належності до соціальної групи та самореалізації. Для дітей з особливими освітніми потребами задоволення зазначених потреб є необхідною передумовою успішного розвитку та навчання. Вітчизняні науковці І.І. Ткаченко та О.П. Глоба підкреслюють, що формування позитивного образу власного «Я», розвиток відчуття компетентності та впевненості у власних можливостях є одним із головних завдань психологічного супроводу в умовах інклюзивної освіти [8, с. 142].

Важливе значення для розуміння закономірностей розвитку дитини має екологічна теорія У. Бронфенбреннера. Учений розглядав розвиток особистості як результат взаємодії багатьох систем соціального середовища. Згідно з його концепцією, на розвиток дитини впливають сім'я, освітній заклад, однолітки, соціальні служби, державна політика та суспільні цінності. З позицій цієї теорії психологічний супровід не може обмежуватися лише роботою з дитиною, а повинен охоплювати її найближче соціальне оточення.

Теоретико-методологічні засади інклюзивної освіти та психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами висвітлено у працях А.А. Колупаєвої. Дослідниця розглядає інклюзивну освіту як провідний напрям модернізації освітньої системи та обґрунтовує необхідність переходу до соціальної моделі підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Вагоме значення для розвитку наукових уявлень про інклюзію має праця А.А. Колупаєвої та І.О. Білозерської «Інклюзивна освіта: теоретико-методичні підходи», у якій визначено основні принципи інклюзивного навчання, організаційні умови створення інклюзивного середовища та механізми реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту [2, с. 11].

Проблему психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами ґрунтовно досліджує Л.І. Прохоренко. Авторка аналізує сучасні технології психологічної підтримки дітей з ООП, наголошуючи на важливості діагностичного, консультативного та корекційно-розвиткового напрямів роботи

психолога. Особлива увага приділяється питанням соціалізації та особистісного розвитку дитини в умовах інклюзивної освіти. Подальший розвиток ці ідеї отримали у працях Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк та Н.І. Баташевої, де розкрито основні складові ефективного психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, визначено провідні напрями діяльності фахівців та обґрунтовано необхідність міждисциплінарної взаємодії [6, с. 80].

Теоретичний аналіз проблеми психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами представлено у праці Г.Б. Соколової «Дослідження проблеми психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами». Авторка систематизує основні підходи до організації психологічного супроводу та визначає його ключові етапи в умовах спеціальної та інклюзивної освіти [9, с. 120].

Сучасні підходи до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами розглянуто у статті Л. Сіпко, Л. Юхименко та В. Завгородньої «Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивному середовищі: сучасні підходи». У роботі аналізуються механізми командної взаємодії, індивідуальної програми розвитку та забезпечення емоційного благополуччя дітей [7, с. 50].

Питання побудови моделей психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП та її сім'ї досліджує І. Брушневська. У статті «Теоретичні аспекти побудови моделей психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП та її сім'ї» обґрунтовано необхідність сімейно-центрованого підходу та міждисциплінарної взаємодії фахівців [1, с. 20].

Серед зарубіжних учених вагомий внесок у розвиток інклюзивної освіти зробили Мел Ейнскоу та Тоні Бут, які розробили концепцію «Index for Inclusion». Їхні дослідження присвячені виявленню та подоланню бар'єрів навчання й участі дітей у житті закладу освіти.

Науковці доводять, що ефективність інклюзії залежить від освітньої культури, політики та практик, які підтримують різноманітність учнів. Л. Флоріан у працях з інклюзивної педагогіки обґрунтовує концепцію «розширеної педагогічної відповідальності», відповідно до якої кожен педагог має бути готовим працювати з усіма дітьми незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Д. Міттлер досліджує соціальну модель інвалідності та підкреслює, що труднощі осіб з інвалідністю часто виникають через недоступність соціального середовища, а не через самі порушення розвитку [8, с. 18].

Метою статті є аналіз теоретико-методологічних засад психологічного супроводу дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, дослідження сучасних підходів до організації психолого-педагогічної підтримки та визначення ефективних умов забезпечення гармонійного розвитку, адаптації й соціальної інтеграції дітей у закладах дошкільної освіти.



Виклад основного матеріалу дослідження. Система психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в Україні функціонує на основі комплексу законодавчих та нормативно-правових документів. Базовими серед них є Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами та інші підзаконні акти.

Нове законодавство передбачає створення індивідуальної команди супроводу для кожної дитини. Такий підхід дозволяє забезпечити адресність допомоги, врахувати індивідуальні особливості розвитку та уникнути формального підходу до організації інклюзивного навчання.

Основними принципами діяльності команди є повага до людської гідності, недискримінація, забезпечення найкращих інтересів дитини, міжвідомча взаємодія, конфіденційність інформації та партнерство з батьками.

Команда психолого-педагогічного супроводу виступає центральною ланкою системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Її діяльність спрямована на створення оптимальних умов для розвитку дитини, адаптації освітнього процесу та координації роботи всіх фахівців [5].

До складу команди входять адміністрація закладу освіти, вихователі, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, медичний працівник, батьки, фахівці інклюзивно-ресурсного центру, а також інші спеціалісти відповідно до потреб конкретної дитини.

Практичний психолог виконує одну з ключових ролей у роботі команди. Він здійснює психодіагностику, моніторинг психоемоційного стану дитини, бере участь у розробленні індивідуальної програми розвитку, проводить консультативну роботу з педагогами та батьками, організовує корекційно-розвиткові заняття та сприяє формуванню позитивного психологічного клімату в дитячому колективі.

Ефективність роботи команди залежить від регулярності зустрічей, систематичного обміну інформацією між її членами, чіткого розподілу функцій та узгодженості дій щодо реалізації поставлених цілей.

Одним із головних документів, що визначає зміст та напрями роботи з дитиною, є індивідуальна програма розвитку. Вона розробляється на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру та результатів комплексного психолого-педагогічного вивчення особливостей розвитку дитини.

Індивідуальна програма розвитку містить інформацію про сильні сторони дитини, труднощі розвитку, освітні потреби, цілі навчання, необхідні адаптації та модифікації, форми психолого-педагогічної підтримки, а також критерії оцінювання досягнутих результатів.

Особливе значення має регулярний моніторинг ефективності реалізації програми. Систематичний аналіз досягнень дозволяє своєчасно коригувати



поставлені цілі та змінювати стратегії підтримки відповідно до актуальних потреб дитини.

Затримка психічного розвитку є однією з найпоширеніших категорій особливих освітніх потреб у дошкільному віці. Дослідження свідчать, що діти із ЗПР характеризуються уповільненими темпами формування пізнавальних процесів, недостатнім розвитком довільної уваги, пам'яті, мислення, мовлення та емоційно-вольової сфери. Науковці підкреслюють, що затримка психічного розвитку не є тотожною інтелектуальним порушенням, оскільки за умови своєчасної допомоги значна частина труднощів може бути компенсована.

У працях Л.І. Прохоренко зазначається, що для дітей із затримкою психічного розвитку характерною є нерівномірність формування психічних функцій. Окремі компоненти розвитку можуть відповідати віковій нормі, тоді як інші суттєво відставати. Саме тому психологічний супровід має ґрунтуватися на принципі індивідуалізації та врахуванні актуального рівня розвитку кожної дитини.

І.І. Ткаченко підкреслює, що одним із центральних напрямів психологічної підтримки дітей із ЗПР є розвиток емоційної сфери та формування позитивного ставлення до власних можливостей. У багатьох випадках труднощі навчання супроводжуються виникненням почуття невпевненості, зниженням самооцінки та страхом помилки. Тому важливим завданням психолога стає створення ситуацій успіху та забезпечення позитивного підкріплення навіть незначних досягнень.

Згідно з концепцією Джерома Брунера, розвиток дитини відбувається через активну взаємодію з навколишнім середовищем. У роботі з дітьми із ЗПР це означає необхідність використання практичної діяльності, сюжетно-рольової гри, конструювання, сенсорних вправ та інших видів активності, які стимулюють розвиток когнітивних процесів. Особливо ефективним є поєднання мовленевого супроводу з безпосереднім сенсорним досвідом дитини.

О.П. Глоба акцентує увагу на важливості раннього втручання для дітей із затримкою психічного розвитку. Науковиця зазначає, що своєчасне виявлення труднощів розвитку та надання комплексної психолого-педагогічної допомоги до трирічного віку суттєво підвищує можливості подальшої соціальної адаптації дитини.

Розлади аутистичного спектра належать до складних порушень нейророзвитку, які характеризуються труднощами соціальної взаємодії, комунікації та гнучкості поведінки. Сучасні наукові дослідження свідчать про значне зростання поширеності РАС у світі, що обумовлює необхідність удосконалення системи психологічного супроводу таких дітей.

Дослідження Ю.М. Рібцун демонструють, що діти з розладами аутистичного спектра потребують чітко структурованого освітнього середовища. Передбачуваність режиму дня, використання візуальних розкладів, соціальних історій та алгоритмів поведінки сприяють зниженню тривожності та підвищують рівень самостійності дитини.



Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділено проблемній поведінці дітей із РАС. Поведінкові реакції, які дорослі нерідко сприймають як агресію чи неслухняність, часто є способом комунікації або реакцією на перевантаження. Баррі Карпентер підкреслює, що ефективна допомога має ґрунтуватися на аналізі причин поведінки, а не лише на її зовнішніх проявах.

У межах сімейно-центрованої моделі Д. Хоха важливе значення надається роботі з батьками. Родина виступає основним середовищем розвитку дитини, тому психологічна підтримка має охоплювати консультування батьків щодо особливостей взаємодії з дитиною, формування навичок ефективної комунікації та подолання емоційного виснаження [10, с. 192].

Синдром дефіциту уваги та гіперактивності належить до нейроповедінкових розладів, які суттєво впливають на процес соціалізації та навчання дитини. Основними проявами СДУГ є дефіцит уваги, імпульсивність та надмірна рухова активність.

А. Маслоу наголошував, що потреба в прийнятті та позитивному ставленні є однією з базових потреб особистості. Для дітей із СДУГ ця потреба набуває особливого значення, оскільки вони часто стикаються з осудом через свою поведінку. Негативні оцінки з боку дорослих можуть сприяти формуванню заниженої самооцінки та розвитку вторинних емоційних порушень.

О.В. Мартинчук підкреслює, що ефективна підтримка дітей із СДУГ повинна поєднувати психологічні, педагогічні та поведінкові стратегії. Важливими умовами є чіткість інструкцій, прогнозованість вимог, структурованість діяльності та систематичне позитивне підкріплення бажаної поведінки.

Дослідження сучасних психологів свідчать, що діти із СДУГ демонструють кращі результати за умови короткотривалих завдань, які чергуються з руховою активністю. Практичний психолог має допомагати педагогам організовувати діяльність таким чином, щоб зменшити кількість факторів, які відволікають увагу дитини.

Особливе значення має розвиток навичок саморегуляції. Через спеціальні вправи, ігри та поведінкові техніки дитина поступово навчається контролювати власні емоції, планувати діяльність і регулювати поведінкові реакції.

Порушення мовлення є одним із найпоширеніших видів особливих освітніх потреб у дошкільному віці. Вони можуть проявлятися у вигляді фонетико-фонематичних порушень, загального недорозвитку мовлення, дизартрії, алалії, заїкання та інших мовленнєвих труднощів.

Н.М. Компанець зазначає, що мовлення виступає не лише засобом спілкування, а й важливим інструментом розвитку мислення, пам'яті та соціальної взаємодії. Тому мовленнєві порушення можуть впливати на різні сфери психічного розвитку дитини [3].

Ю.М. Рібцун підкреслює, що діти з мовленнєвими труднощами нерідко переживають почуття невпевненості та соціальної ізоляції. Неможливість повноцінно висловлювати власні думки може викликати фрустрацію, підвищену тривожність або поведінкові труднощі.



Ефективним засобом психологічної підтримки виступає використання альтернативної та додаткової комунікації. Візуальні символи, картки, жести та цифрові засоби комунікації дозволяють дитині успішніше взаємодіяти з оточенням та знижують рівень психологічного напруження.

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема з дитячим церебральним паралічем, часто стикаються не лише з фізичними труднощами, а й із численними психологічними бар'єрами. Обмеження рухової активності можуть впливати на формування самооцінки, рівень соціальної активності та емоційний стан дитини.

Д. Міттлер підкреслював, що труднощі осіб з інвалідністю значною мірою пов'язані не з медичними особливостями, а з бар'єрами, які створює суспільство. Саме тому сучасний психологічний супровід спрямовується не лише на підтримку дитини, а й на адаптацію освітнього середовища [10, с. 195].

А.А. Колупаєва наголошує, що інклюзивне середовище має забезпечувати максимально можливу самостійність дитини. Важливим завданням психолога є формування позитивного образу власного тіла, розвиток впевненості у власних можливостях та профілактика соціальної ізоляції.

Дослідження показують, що діти з ДЦП нерідко переживають підвищений рівень тривожності та емоційної напруги через труднощі пересування, залежність від сторонньої допомоги та негативний досвід соціальної взаємодії. Тому психологічна підтримка повинна включати розвиток навичок емоційної саморегуляції та соціальної компетентності.

Сенсорні порушення суттєво впливають на процес розвитку дитини, оскільки обмежують можливості отримання інформації про навколишній світ. У. Бронфенбреннер наголошував, що якість взаємодії із соціальним середовищем визначає особливості розвитку особистості. Для дітей із сенсорними порушеннями доступність середовища стає ключовою умовою розвитку.

Т.В. Сак зазначає, що для дітей з порушеннями слуху особливого значення набуває візуальна підтримка освітнього процесу. Недостатність слухового сприймання може впливати на розвиток мовлення, мислення та соціальних навичок [8, с. 120].

Водночас діти з порушеннями зору потребують створення спеціальних умов для формування просторових уявлень та орієнтування у навколишньому середовищі. Психологічний супровід спрямовується на розвиток компенсаторних механізмів, підвищення самостійності та формування впевненості у власних можливостях.

Н.З. Софій підкреслює, що соціально-психологічна інклюзія дітей із сенсорними порушеннями значною мірою залежить від готовності педагогів та однолітків до взаємодії. Формування толерантного ставлення у дитячому колективі виступає важливою умовою психологічного благополуччя таких дітей.



Інтелектуальні порушення характеризуються стійкими труднощами пізнавальної діяльності, які впливають на формування життєвих компетентностей, соціальної адаптації та навчальної діяльності.

Р. Шалок та Т. Парменгер запропонували концепцію якості життя, відповідно до якої головною метою підтримки осіб з інтелектуальними порушеннями є не лише розвиток окремих навичок, а забезпечення максимально можливого рівня незалежності, соціальної участі та особистісного благополуччя [11].

Л.І. Прохоренко зазначає, що психологічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями має бути спрямований на розвиток практичних життєвих навичок, формування елементарних форм самостійності та соціальної компетентності.

Особливого значення набуває створення ситуацій успіху. Через часті труднощі навчання такі діти можуть формувати негативне ставлення до власних можливостей. Тому підтримка позитивної самооцінки виступає одним із провідних завдань психолога.

Важливим напрямом роботи є також підготовка батьків до прийняття особливостей розвитку дитини та формування адекватних очікувань щодо її майбутнього. Саме партнерська взаємодія сім'ї та закладу освіти забезпечує найбільш сприятливі умови для розвитку дитини та її успішної соціалізації.

Важливою складовою сучасної системи підтримки є діяльність асистента дитини та асистента вихователя. Їхня робота спрямована на забезпечення повноцінної участі дитини в освітньому процесі, подолання труднощів комунікації, пересування та самообслуговування.

Асистент дитини допомагає дитині виконувати повсякденні дії, підтримує її під час взаємодії з однолітками та педагогами, сприяє формуванню навичок самостійності. Асистент вихователя забезпечує адаптацію освітніх матеріалів, бере участь в організації індивідуальної роботи та сприяє реалізації рекомендацій команди супроводу [4].

Сучасні суспільні виклики актуалізували проблему забезпечення соціально-психологічної безбар'єрності для дітей з особливими освітніми потребами. Воєнні події створюють додаткові ризики виникнення тривожних розладів, емоційної нестабільності, поведінкових труднощів та порушень адаптації.

У цих умовах особливого значення набуває надання першої психологічної допомоги, створення атмосфери безпеки, підтримки та передбачуваності. Педагоги і психологи повинні володіти навичками кризового реагування, активного слухання та емоційної підтримки дітей і членів їхніх сімей.

Важливим напрямом роботи стає профілактика вторинної травматизації, яка може виникати внаслідок повторного переживання травматичних подій. Ефективним засобом подолання негативних наслідків стресу є організація стабільного режиму дня, підтримання соціальних контактів та забезпечення емоційно безпечного освітнього середовища [11].



Висновки. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами є складною багаторівневою системою, яка поєднує психологічну, педагогічну, соціальну та медичну підтримку. Його ефективність забезпечується функціонуванням міждисциплінарної команди супроводу, активною участю батьків, використанням індивідуальної програми розвитку та дотриманням принципів інклюзивної освіти.

Сучасна модель супроводу спирається на наукові концепції Карла Роджерса, Абрахама Маслоу, Урі Бронфенбреннера, Мела Ейнскоу, Тоні Бута, Лані Флоріан, Девіда Міттлера, Майкла Гуральника, Дугласа Біклена, Джерома Брунера, Джуліана Хоха, Баррі Карпентера, Роберта Шалока та Тревора Парментера, а також на дослідження українських учених А.А. Колупаєвої, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Т.В. Сак, Л.І. Прохоренко, Н.М. Компанець, Ю.М. Рібцун, І.В. Братусь, І.І. Ткаченко та О.П. Глоби.

Подальший розвиток системи психологічного супроводу має бути спрямований на розширення практик раннього втручання, удосконалення підготовки фахівців, розвиток безбар'єрного освітнього середовища та посилення партнерської взаємодії між закладом освіти і сім'єю.

Література

1. Брушневська І. М. Теоретичні аспекти побудови моделей психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП та її сім'ї. Педагогічний часопис Волині. 2021. № 2. С. 19–27. URL: <https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/1726> (дата звернення: 31.05.2026).
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як трансформаційна стратегія сучасної освітньої політики. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2018. Вип. 14. С. 9–23. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710866/> (дата звернення: 31.05.2026).
3. Методичні рекомендації щодо запровадження безбар'єрності освітніх послуг у закладах дошкільної освіти з урахуванням потреб людей з порушеннями мови, слуху, комунікації, руху, батьків із дітьми, людей старшого віку та інших суспільних груп : лист МОН України № 6/688-24 від 04.09.2024. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Methodrek_Zaprovadzhennya_bezbariernosti_MON-2024.pdf
4. Положення про асистента дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти : затв. наказом МОН України від 20.03.2025 № 474, зареєстровано в МЮУ 03.04.2025 за № 519/43925.
5. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту : затв. наказом МОН України від 09.12.2024 № 1713, зареєстровано в МЮУ 23.12.2024 за № 1982/43327. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text>
6. Прохоренко Д. В. Психологічна підтримка дітей з ООП: комплексний підхід у подоланні наслідків ПТСР. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 1. С. 71–82.
7. Сіпко Л. О., Юхименко Л. І., Завгородня В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивному середовищі: сучасні підходи. *Педагогічний часопис Волині*. 2023. № 4. С. 45–53.
8. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку: колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні./ за ред. С.П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці: «Технодрук», 2021. 352 с.



9. Соколова Г. Б. Дослідження проблеми психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2018. Т. 23, № 2. С. 118–126.

10. Шевчук В.В. Наукові засади дослідження емоційного вигорання батьків дітей із комплексними порушеннями розвитку. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 1. С. 190-197.

11. Щодо організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами : лист Департаменту дошкільної та інклюзивної освіти МОН України. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-shhodo-organizaciyi-doskilnoyi-osviti-ditei-z-ooop.pdf?shem=rimspswouoe>

References

1. Brushnevskaya I.M. (2021). Teoretychni aspekty pobudovy modelei psykholoho-pedahohichnoho suprovodu dytyny z OOP ta yii simi [Theoretical aspects of constructing models of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs and his/her family]. *Pedahohichniy chasopys Volyni*. No 2. P. 19–27. Available at: <https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/1726> (accessed 31 May 2026).

2. Kolupaieva A.A. (2018). Inkliuzyvna osvita yak transformatsiina stratehiia suchasnoi osvitnoi polityky [Inclusive education as a transformational strategy of modern educational policy]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*. Issue 14. P. 9–23. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710866/> (accessed 31 May 2026).

3. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024). *Metodychni rekomendatsii shhodo zaprovadzhennia bezbariernosti osvitnikh posluh u zakladakh doshkilnoi osvity z urakhuvanniam potreb liudei z porushenniamy movy, slukhu, komunikatsii, rukhu, batkiv iz ditmy, liudei starshoho viku ta inshykh suspilnykh hrup: lyst MON Ukrainy No 6/688-24 vid 04.09.2024* [Methodological recommendations on the implementation of accessibility of educational services in preschool education institutions]. Available at: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Metodrek_Zaprovadzhennya_bezbariernosti_MON-2024.pdf (accessed 31 May 2026).

4. Ministry of Education and Science of Ukraine (2025). *Polozhennia pro asystenta dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi doshkilnoi osvity: zatverdzheno nakazom MON Ukrainy vid 20.03.2025 No 474, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 03.04.2025 za No 519/43925* [Regulations on the assistant of a child with special educational needs in a preschool education institution].

5. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024). *Polozhennia pro komandu psykholoho-pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy, yaka zdoibuivaie doshkilnu osvitu: zatverdzheno nakazom MON Ukrainy vid 09.12.2024 No 1713, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 23.12.2024 za No 1982/43327* [Regulations on the team of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs receiving preschool education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text> (accessed 31 May 2026).

6. Prokhorenko D.V. (2024). Psykholohichna pidtrymka ditei z OOP: kompleksnyi pidkhid u podolanni naslidkiv PTSR [Psychological support for children with special educational needs: a comprehensive approach to overcoming the consequences of PTSD]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. No 1. P. 71–82.

7. Sipko L.O., Yukhymenko L.I., Zavorodnia V.V. (2023). Psykholoho-pedahohichniy suprovod ditei z OOP v inkliuzyvnomu seredovyshchi: suchasni pidkhody [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs in an inclusive environment: modern approaches]. *Pedahohichniy chasopys Volyni*. No 4. P. 45–53.

8. Myronova S.P., Platash L.B. (Eds.). (2021). *Sotsialna ta osvitnia inkliuziia: istoriia, suchasnist, perspektyvy rozvytku: kolektyvna monohrafiia u 2 chastynakh. Chastyna 1. Instytutsiini*





ta osobystisni aspekty vprovadzhennia v Ukraini [Social and educational inclusion: history, modernity, and development prospects: collective monograph in 2 parts. Part 1. Institutional and personal aspects of implementation in Ukraine]. Chernivtsi: Tekhnodruk, 352 p.

9. Sokolova H.B. (2018). Doslidzhennia problemy psykholohichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Research on the problem of psychological support for children with special educational needs]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Psykholohiia*. Vol. 23. No 2. P. 118–126.

10. Shevchuk V.V. (2020). Naukovi zasady doslidzhennia emotsiinoho vyhorannia batkiv ditei iz kompleksnymy porushenniamy rozvytku [Scientific foundations of research on emotional burnout of parents of children with complex developmental disorders]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. No 1. P. 190–197.

11. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024). *Shchodo orhanizatsii doshkilnoi osvity ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: lyst Departamentu doshkilnoi ta inkliuzyvnoi osvity MON Ukrainy* [On the organization of preschool education for children with special educational needs: letter of the Department of Preschool and Inclusive Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-shhodo-organizaciyi-doskilnoyi-osviti-ditei-z-ooop.pdf> (accessed 31 May 2026).

Дата першого надходження статті до видання: 14.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.05.2026